

Taking into account this definition, the author's vision of the content of special guarantees of human rights is proposed by specifying a list of its structural components: ensuring the legal regime of inviolability of law – the impossibility of its cancellation, prohibition of narrowing the content and scope of law when adopting new laws or amending existing laws, prohibiting limitation of rights even under martial law or a state of emergency; it is guaranteed by law, incl. at the level of an act of supreme legal force – by the Constitution of Ukraine; the existence of legal guarantees of rights as a component of human rights; the obligation to carry out activities by public authorities, their officials only on the basis, within the powers and in the manner provided for by the Constitution and the laws of Ukraine; the possibility of protection both nationally and internationally; conditionality of its protection by the coercive force of the state or by the control functions of international organizations; the inexhaustibility of the list of human rights defined by the Constitution of Ukraine, which is a prerequisite for both the legislative introduction of new rights and the expansion of the content and scope of existing rights.

Keywords: special guarantees human rights and freedoms, constitutional and legal mechanism.

DOI: 10.33663/2524-017X-2021-12-29

УДК 342.7

Олена Леонідівна Львова
старший науковий співробітник
відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
ORCID 0000-0003-2985-9671

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА СУСПІЛЬНИЙ ІНТЕРЕС: У ПОШУКАХ БАЛАНСУ

Постановка проблеми. У чисельних міжнародно-правових документах, зокрема, у Загальній декларації прав людини, йдеться про невід'ємні, такі, що не залежать від визнання державою, права людини, якими людина наділяється з моменту свого народження, без яких є неможливими її існування і розвиток. Ці права не залежать від прав, наданих державою, і характеризуються такими ознаками, як універсальність, належність від народження, ненабувальність, невідчужуваність, непорушність та основоположність, інтерпретація яких міститься у принципах [11, с. 196-197]. Це відображає основні змістовні характеристики загальноприйнятого в юридичній літературі уявлення про права людини як такі, що належать їй від народження, є природними і невідчужуваними, існують незалежно від того, визнає їх держава чи ні, закріплює їх на законодавчому рівні або ні [5, с. 5]. Водночас сучасні процеси глобалізації певним чином розхитують усталені уявлення про права людини, у зв'язку з чим їх тлумачення та зміст може чи обмежуватися, чи розширюватися всупереч нормативно-правовим актам вищої юридичної сили. Подібні випадки породжують конфлікт не лише у правовому полі, а й у суспільстві в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поняття та основні змістовні характеристики прав людини, питання механізму їх реалізації і захисту широко представлені у працях українських та зарубіжних вчених, зокрема, С. Алексєєва, Р. Дворкіна, В. Костицького, С. Лисенкова, Н. Оніщенко, С. Моїсєєва, С. Погребняка. Етико-моральні проблеми в царині прав людини, особливо в процесі сучасної глобалізації, підіймаються у дослідженнях С. Бобровник, М. Медведєвої, Є. Смирнової, С. Сунегіна та ін. Разом з тим, невирішеною залишається проблема співвідношення індивідуального і суспільного інтересу в процесі реалізації прав людини. Також на сучасному етапі виявляються глибокі розбіжності в царині прав людини, особливо там, де і коли виникає потреба в захисті самої ідеї прав людини, чи коли пропонується покращена інтерпретація прав людини у питаннях співвідношення моралі й етики та їхніх відносин з правом.

Мета статті. З огляду на вказане метою статті є аналіз поняття і змісту прав людини та визначення балансу в процесі врахування суспільного інтересу на прикладі права на освіту.

Основні результати дослідження. Учення про існування прав людини походить з концепції природного права. У даному контексті Р. Токарчик права людини визначає як уявлення про існування прав, якими наділені усі люди в силу того, що вони є біологічними істотами. Це права, які не залежать від прав, наданих державою, та значно важливіші у порівнянні з ними і характеризуються такими ознаками, як універсальність, належність від народження, ненабувальність, невідчужуваність, непорушність та основоположність, інтерпретація яких міститься у принципах [11, с. 197].

Права людини, засновані на принципах свободи, рівності та справедливості, мають універсальний характер. Загально визнаними в міжнародному праві фундаментальними правами людини є, зокрема: право на життя; право на незастосування до особи тортур, насилля або іншого жорстокого чи принижуючого гідність поводження або покарання; право на недоторканність приватного життя, особистої і сімейної таємниці, захист своєї честі і гідності, свободи совісті і віросповідання; право на судовий захист тощо [13, с. 710].

Втім, не зважаючи на згадану вище універсальність даних прав, на сучасному етапі виявляються глибокі розбіжності в царині прав людини, особливо там, де і коли виникає потреба в захисті самої ідеї прав людини, чи коли пропонується їх покращена інтерпретація у питаннях співвідношення моралі й етики та їхніх відносин з правом. Врешті-решт, це призводить до різних поглядів щодо значення, обсягу й обґрунтованості прав людини [4, с. 70].

Щодо поняття універсалізації прав людини, на якій частіше за все акцентується увага у сучасному дискурсі, то її потрібно розуміти як всезагальну формулу, завдяки якій досягнута згода міжнародного співтовариства щодо розуміння значущості кожної особистості, необхідності її підтримки за допомогою визначених національних механізмів. Універсальність прав людини базується на міжцивілізаційному поєднанні їх світоглядних, моральних, соціокультурних, національних ознак тощо, на досягненні їх єдності у багатоманітності, а не їх змістовної однаковості. Саме тому, наголошує С. Сунегін, помилкою є розуміти універсальність прав людини як пристосування їх конкретного змісту під визначений стандарт, що претендує на статус всезагального. У зв'язку з цим, зокрема, примат міжнародного права над внутрішньодержавним, навіть у контексті так званих міжнародно-правових стандартів та принципів прав і свобод людини, вимагає свого адекватного розуміння та підходу до національного впровадження, завдяки якому можна досягти суттєвого зменшення «напруги» у взаємовідносинах між державами, а також покращити ефективність взаємозв'язку та взаємодії міжнародних та національних правових норм [10, с. 255-256].

Так, найбільш ефективною і суспільно неконфліктогенною стане норма, зміст якої цілісно відображає як суспільний, так і індивідуальний інтерес, норма, в процесі тлумачення і реалізації якої досягається соціальна цінність права. Що це означає? Що правом у розумінні офіційного виразу норм мають стати лише ті їх положення, які забезпечують добробут і розвиток на рівні особистого та загально-суспільного інтересу, гарантують і не порушують права людини.

Так, О. Гольцова, досліджуючи соціальну цінність права, пише, що «особистий вимір, тобто цінність права для окремого індивіда, полягає у тому, що воно здатне задовольнити потребу людини в свободі і встановлює певний порядок її використання. Аби забезпечити своє існування і розвиток у суспільстві, стати особистістю, людина повинна мати певні можливості для власних свідомих дій стосовно інших людей, їх організацій, спільнот, природи, можливості для активної життєдіяльності і самореалізації. Певна сукупність таких можливостей характеризує стан свободи, який виступає найбільш загальною, найважливішою передумовою задоволення будь-яких потреб людини, є універсальною потребою особистості. Отже, особистісна цінність права виражається в тому, що воно: а) тією чи іншою мірою наділяє особистість свободою; б) встановлює певний порядок її використання для оволодіння різними благами, що сприяють всебічному і повному розвитку особистості» [1, с. 53].

Цінність права для усього суспільства проявляється в тому, що «право гарантує безпеку, впорядкованість та гармонізацію суспільних відносин, стабільність соціальної системи, цілісність, солідарність соціуму. Таке значення права для суспільства зумовлено тим, що воно, по-перше, вносить універсальні загальні начала в життєдіяльність суспільства; по-друге, забезпечує правильне поєднання інтересів окремих осіб і суспільства в цілому; по-третє, здатне протистояти свавіллю, насильству, деструктивним соціальним явищам; по-четверте, його зміст становлять правила по-

ведінки, що сформувалися на основі повторюваних суспільних відносин, а відтак є результатом соціального відбору» [1, с. 52].

Отже, у даному разі можна говорити про необхідність гармонічного поєднання інтересів людини і суспільства, що сприятиме загальному суспільному благу.

Зокрема, філософський аспект суспільних благ саме як співвідношення інтересів людини, суспільства та держави, було закладено у працях Арістотеля, Т. Гоббса, Дж. Локка та ін. У дослідженнях меркантилістів та фізіократів дана проблема була пов'язана з роллю держави у відтворювальному процесі. В англійській економічній літературі використовується поняття *public goods* – публічні блага. «*Public goods* – блага, надання яких окремій особі неможливо без надання їх іншим особам. Наприклад, національна оборона, державна система освіти та охорони здоров'я» [3, с. 12].

«Існує також група суспільних благ, що визначені як соціальні блага. Вони мають характеристики приватних благ, але доступні кожному громадянину переважно через державну соціальну політику, і вони фінансуються з державного бюджету. Ці товари також називають «мериторними благами». Мериторні блага, (*merit goods*) за Р. Масгрейвом – це блага, попит на які з боку приватних осіб відстає від бажаного суспільством та стимулюється державою, тобто концепція мериторіки пов'язана з інтересами держави в цілому, які безпосередньо не виявляються в індивідуальних перевагах. Найяскравіші приклади мериторних благ – культура, охорона здоров'я, освіта та наука, які сприяють розвитку людини й особистості» [3, с. 13].

Загальновизнано, що права і свободи особистості в державі, її інтереси не повинні протиставлятися правам і свободам інших людей. Разом з тим, поряд із загальновизнаними правами і свободами людини існують і загальновизнані обмеження більшості з них. Сучасні розвинені суспільства визнають значимість індивідуалізму, який є важливим фактором суспільного розвитку. Однак індивідуалізм не повинен переростати в нехтування інтересами інших людей, їх безпекою. Відповідно, суспільство не може надати людині безмежну свободу, оскільки це призведе до конфліктів індивідуальних інтересів, адже люди, вільно здійснюючи свої права і свободи, взаємодіють один з одним. У процесі цієї взаємодії інтереси, права, дії одних людей можуть вступати в протиріччя з інтересами, правами і вчинками інших. Тому перед кожною державою постає завдання узгодження цих прав, сприяння досягненню компромісів між правами (діями) людей, що не збігаються [9, с. 75].

У зв'язку з цим постає питання у об'єктивно зумовленій потребі визначення меж та їх критеріїв у процесі реалізації особою своїх прав і свобод. Обмеження прав і свобод громадян зв'язують суб'єктів права рамками інтересів суспільства, держави і особи в силу того, що законодавчо визначений перелік обмежень має на меті захист громадянина від свавільного обмеження права з боку держави. Саме тому досягається компроміс між потребами у захисті демократичного суспільства та індивідуальними правами суб'єктів.

З огляду на вказане пропонується визначення обмежень прав і свобод людини як юридично (законодавчо) встановлених меж (або виняткових умов), яких особи мають дотримуватися у процесі реалізації своїх основоположних прав з метою запобігання порушенням прав і законних інтересів інших осіб та дотримання встановлених нормативно-правових умов, необхідних для забезпечення національної безпеки, громадського порядку, суспільної моралі та ін. [6, с. 28-29].

А. Умарова під межами обмежень прав розуміє «межі допустимості встановлення обмежень, які засновані на принципах необхідності, справедливості, відповідності, законності, рівності прав і свобод. А під обмеженнями прав і свобод особи розуміється виняткова міра встановлення допустимих меж реалізації особою своїх прав і свобод, що заснована на законі і в чітко передбачених конституцією цілях» [12, с. 40].

Закріплені у Конституції України підстави правового обмеження прав і свобод людини та громадянина базуються на принципі поєднання приватних і публічних інтересів. У свою чергу, захист публічних інтересів представлений у правовому механізмі такими підставами, як захист основ конституційного ладу і забезпечення оборони країни та безпеки держави. Говорячи про обмеження прав і свобод людини, дослідниця підкреслює, що обмеженню підлягає передусім не саме право, а його реалізація. Про що, зокрема, вказується й у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (у статтях 8, 10, 11).

Для того, щоб обмеження реалізації будь-якого права було правомірним, необхідним є дотримання певних умов, сукупність яких є відомою під назвою «трискладовий тест». Тобто, з'ясовуючи, чи було правомірним втручання держави у конкретне право, Європейський суд з прав людини завжди

перевіряє дотримання трискладового тесту, який включає в себе наступні умови: по-перше, чи передбачена законом можливість обмеження реалізації права; по-друге, чи є легітимною мета такого обмеження, і, по-третє, чи є таке обмеження необхідним у демократичному суспільстві [12, с. 40].

Отже, говорячи про межі свободи людини і держави, слід визначити співвідношення порядку у суспільстві та особистих прав індивіда. І тут необхідно, на думку М. Цекалової, знайти певний баланс для того, щоб органи державної влади, які гарантуватимуть порядок у суспільстві, своїм регулюючим впливом не пригнічували права і свободи людини, адже в такому разі виникне тоталітарний режим, що є антонімом суспільства, де панує свобода особистості [14, с. 61].

Так, на міжнародному рівні встановлено так звану заборону втручання держави у приватне життя громадян. Зокрема, ч. 2 ст. 8 Конвенції про захист прав і основоположних свобод визначено, що «органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб», а у ч. 1 ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права вказано, що «ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на його честь і репутацію».

Отже, саме необхідність дотримання балансу між правами і свободами особи та інтересами суспільства, держави в цілому, зумовила появу інституту допустимих обмежень державою індивідуальних прав і свобод особи. Вказане має на меті вплинути на усвідомлення кожною людиною, що права інших людей заслуговують не меншого захисту, ніж її власні [2, с. 35].

Проте це не означає, – пише А. Умарова, – що держава є вільною у своїх діях. При введенні обмежень у процесі своєї законодавчої практики не повинно мати місце зловживання правом, тобто коли це право використовується таким чином, що інша особа виявляється позбавленою своїх життєво важливих прав або завдається шкода життєво важливим інтересам держави. Іншими словами, зловживання правом означає неправомірне користування правом у вигляді виходу за межі (встановлені обмеження) його реалізації. При цьому зловживання правом характеризується цілеспрямованим використанням права всупереч його призначення і завдає шкоди суспільним або особистим інтересам [12, с. 40].

Отже, відсутність правового визначення подібного балансу спричиняє колізії та конфліктогенність в процесі реалізації прав, коли невід'ємне право однієї особи нівелюється правом іншої. Отож, звернемося до судової практики, яка спричинила конфлікт індивідуального та суспільного.

Так, Постановою Верховного Суду України від 10 березня 2021 р. у справі № 331/5291/19 [7] встановлено заборону для дитини відвідувати школу у зв'язку з відсутністю планових щеплень. Таке рішення обґрунтовується саме тим, що таким чином встановлюється баланс індивідуального інтересу та суспільного блага.

Проаналізувавши дану постанову та інші правові документи, ми виявили колізію між ними, яка спричинена неоднозначним та суперечливим тлумаченням конституційних прав, зокрема, права на освіту.

У згаданій справі індивідуальне право (інтерес) відмовитися від щеплення матір'ю дитини при збереженні обсягу прав дитини на здобуття освіти, у тому числі у шкільних закладах освіти, протиставляється загальному праву (інтересу) суспільства, інших батьків та їх дітей, які провели у встановленому державою порядку щеплення, зокрема перед направленням дітей до навчального закладу для здобуття освіти.

Верховний Суд України вважає, що таким чином встановлюється баланс, внаслідок якого досягається мета – загальне благо у формі права на безпеку та охорону здоров'я, що гарантовано статтями 3, 27 та 49 Конституції України [7].

Насправді, на нашу думку, такий баланс відсутній, адже, по-перше, особа позбавляється основоположного, невід'ємного права на освіту; по-друге, таким рішенням створено правову колізію між даною Постановою Верховного Суду та відповідним Рішенням Конституційного Суду України.

Так, у Рішенні Конституційного Суду України № 5-рп/2004 від 4 березня 20204 р. у справі № 1-4/2004 за конституційним поданням 50 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини третьої статті 53 Конституції України зазначено, що «держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах» [8].

У пункті 4.2 даного Рішення уточнюється, що «розглядаючи порушені у конституційному поданні питання, Конституційний Суд України вважає, що при тлумаченні терміна «доступність» стосовно освіти в державних і комунальних навчальних закладах слід виходити із граматичного визначення слова «доступність» як «доступ для всіх отримати, користуватись, придбати щось», «відповідність силам, здібностям, можливостям кого-небудь».

Особливо підкреслимо словосполучення «доступ для всіх». Тобто не може бути жодної дискримінації у реалізації конституційного права на освіту.

Конституційний Суд тлумачить термін «доступність» таким чином: «Виходячи із змісту поняття «доступність», яке вживається у положеннях Основного Закону України, відповідних законах про освіту, інших нормативно-правових актах, Конституційний Суд України вважає, що доступність освіти за конституційно-правовим смислом необхідно розуміти так, що нікому не може бути відмовлено у праві на освіту, і держава має створити можливості реалізувати це право».

З огляду на це Конституційний Суд України у згаданому вище рішенні надав наступне тлумачення права на освіту: «доступність освіти як конституційна гарантія реалізації права на освіту на принципах рівності, визначених статтею 24 Конституції України, означає, що нікому не може бути відмовлено у праві на освіту, і держава має створити можливості для реалізації цього права».

Всупереч цьому, Верховний Суд України у своїй постанові наголошує на тому, що «держава, встановивши заборону відвідувати навчальний заклад дитиною, яка не має профілактичних щеплень, реалізує свій обов'язок щодо забезпечення безпеки життя і здоров'я всіх учасників освітнього процесу, в тому числі і самої нещепленої дитини» [7].

Втім, мусимо акцентувати увагу на тому, що мова йде не про хвору дитину, а йдеться про здорову, але нещеплену дитину, тобто відсутність щеплення стало дискримінаційною ознакою.

Однак Верховний Суд України вважає, по-перше, що «право дитини позивача на освіту у шкільному навчальному закладі було тимчасово обмежено з огляду на суспільні інтереси, оскільки позивач не дотрималась календаря обов'язкових щеплень і відмовилась від щеплення дитини»; по-друге, «інтереси однієї особи не можуть домінувати над інтересами держави в питанні забезпечення безпеки життя і здоров'я його громадян». Слід наголосити, що дану ситуацію із відсутністю щеплення у здоровій дитини не можна вважати такою, що становить безпеку для життя і здоров'я громадян. Верховний Суд України не надав розширеного тлумачення, що конкретно мається на увазі стосовно такої безпеки.

Зауважимо, що відповідно до статті 53 Конституції України «кожен має право на освіту. Повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність освіти».

Висновки. Отже, освіта є і конституційним правом, і обов'язком, і не підлягає жодному обмеженню, і держава має забезпечити доступність освіти для усіх, а не лише для вакцинованих осіб. І слід зважати на те, що щеплення – це медичне втручання, яке має здійснюватися лише за вільною, інформованою згодою особи. Цього не мають права вимагати у демократичній правовій державі під тиском і загрозою позбавлення прав.

Використовуючи непрямий примус до проведення профілактичних щеплень, втрачається демократичний характер державно-правового розвитку. Стимулюючим механізмом до цього має бути, на наш погляд, гарантування державою безпеки щеплень. На даний час можна лише констатувати, що держава не бере на себе таку відповідальність, зокрема: не надає гарантій відшкодування шкоди, спричиненої вакциною; не має фонду, який би забезпечував таке відшкодування у гідному розмірі; не створює офіційної статистики щодо наслідків вакцинації у вигляді каліцтва та смерті дітей і т. ін. Разом з тим створюється диктатура шляхом непрямой примусової вакцинації, що суперечить принципам правової держави.

Таким чином, мають бути застосовані допустимі правові механізми спонукання особи до реалізації певних норм, наприклад, переконання, а не примус, заохочення, а не загроза покарання тощо. Інакше це призводитиме до дискримінації у використанні наданих Конституцією прав та можливостей і свободи їх реалізації. А встановлення необхідних обмежень, передбачених міжнародно-правовими документами, мають засновуватися на принципах необхідності, справедливості, відповідності, законності, рівності прав і свобод.

На прикладі цього також очевидно є актуальність і потреба поглиблених наукових розвідок щодо пошуку балансу та його критеріїв при співставленні суспільного інтересу та прав людини.

Список використаних джерел

1. Гольцова О. Соціальна цінність права в контексті меж сучасного правового регулювання // Часопис Київського університету права. 2009. № 3. С. 51-54.
2. Грецова Е. Е. Правомерные ограничения прав и свобод человека в международном праве : дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2009. 172 с.
3. Журавльова Ю. О. Еволюція наукових поглядів на категорію «суспільні блага» // Причорноморські наукові студії. Вип. 9–1. 2016. С. 12-16.
4. Загоруй І. С. Поняття «права людини»: теоретико-правові підходи до розуміння прав людини // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренко. 2016. № 2. С. 67-73.
5. Кушніренко О. Г., Слінько Т. М. Права і свободи людини та громадянина : навч. посібник. Харків : Факт, 2001. 16 с.
6. Львова О. Л. Обмеження прав людини: теоретико-правовий аспект // Права людини, демократія, правосуддя: проблеми, досягнення, перспективи: збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція», м. Київ, 10 грудня 2020 р. Тези доповідей. Київ : Вид. дім «АртЕк», 2020. С. 26-29.
7. Постанова від 10.03.2021 № 331/5291/19 Верховний Суд. Касаційний цивільний суд // Платформа: Ліга-Закон : URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/95642825?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress05
8. Рішення Конституційного Суду України № 5-рп/2004 від 4 березня 2020 р. у справі № 1-4/2004 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України «Законодавство». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-04>
9. Ромашев Ю. С. Ограничение прав и свобод человека в международном праве и новации в российском уголовном законодательстве // Журнал Российского права. № 11. 2013. С. 70-76.
10. Сунегін С. О. Правова система: проблеми ефективності в контексті сучасних тенденцій правового розвитку // Альманах права. Правовий моніторинг і правова експертиза. 2019. Вип. 10. С. 252-265..
11. Токарчик Р. Про необхідність трансформації концепції прав людини в концепцію прав життя // Філософія права і загальна теорія права. 2012. № 2. С. 196-197.
12. Умарова А. А. Стандарты ограниченных прав и свобод в актах современного международного права // Пробелы в российском законодательстве. 2011. № 2. С. 40-43. С. 40.
13. Шемшученко Ю. С. Права людини // Юридична енциклопедія : В 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін. Т. 4.: Н – П. Київ : Вид-во «Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана», 2002. С. 710.
14. Цекалова Н. І. Межі свободи людини і держави. Гарантування свободи // Основні права людини: розуміння та виклики : мат-ли міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 10 грудня 2019 р. / ред. Гриценко І. С., Мельник Р. С. та ін. Київ : Вид. дім «Гельветика», 2019. С. 60-64.

References

1. Holtsova O. Sotsialna tsinnist prava v konteksti mezh suchasnoho pravovoho rehuliuвання // Chasopys Kyivskoho universytetu prava. 2009. № 3. S. 51-54.
2. Hretsova E. E. Pravomernnye ohranycheniya prav y svobod cheloveka v mezhdunarodnom prave: dys. ... kand. yuryd. nauk. Moskva, 2009. 172 s.
3. Zhuravlova Yu. O. Evoliutsiia naukovykh pohliadiv na katehoriyu «suspilni blaha» // Prychornomorski naukovy studii. Vyp. 9–1. 2016. S. 12-16.
4. Zahorui I. S. Poniattia «prava liudyny»: teoretyko-pravovi pidkhody do rozuminnia prav liudyny // Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav im. E. O. Didorenko. 2016. № 2. S. 67-73.
5. Kushnirenko O. H., Slinko T. M. Prava i svobody liudyny ta hromadianyna : navch. posibnyk. Kharkiv : Fakt, 2001. 16 s.
6. Lvova O. L. Obmezhenia prav liudyny: teoretyko-pravovi aspekt // Prava liudyny, demokratiia, pravosuddia: problemy, dosiahnennia, perspektyvy: zbirnyk materialiv Mizhnarodnoi yurydychnoi nauково-praktychnoi konferentsii «Aktualna yurysprudentsiia», m. Kyiv, 10 hrudnia 2020 r. Tezy dopovidei. Kyiv : Vyd. dim «ArtEk», 2020. S. 26-29.
7. Postanova vid 10.03.2021 № 331/5291/19 Verkhovnyi Sud. Kasatsiyni tsyvilnyi sud // Platforma: Liha-Zakon : URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/95642825?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress05
8. Rishennia Konstitutsiinoho Sudu Ukrainy № 5-rp/2004 vid 4 bereznia 2020 r. u spravi № 1-4/2004 // Ofitsiyni veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy «Zakonodavstvo». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-04>
9. Romashev Yu. S. Ohranychenye prav y svobod cheloveka v mezhdunarodnom prave y novatsyy v rossiyskom uholovnom zakonodatelstve // Zhurnal Rossyiskoho prava. № 11. 2013. S. 70-76.
10. Suniehin S. O. Pravova sistema: problemy effektivnosti v konteksti suchasnykh tendentsii pravovoho rozvytku // Almanakh prava. Pravovyi monitorynh i pravova ekspertyza. 2019. Vyp. 10. S. 252-265.

11. Tokarchyk R. Pro neobkhdnist transformatsii kontseptsii prav liudyny v kontseptsiiu prav zhyttia // *Filosofia prava i zahalna teoriia prava*. 2012. № 2. S. 196-197.
12. Umarova A. A. Standarty ohranychenyi prav y svobod v aktakh sovremennoho mezhdunarodnoho prava // *Probelы v rossiyskom zakonodatelstve*. 2011. № 2. S. 40-43. S. 40.
13. Shemshuchenko Yu. S. Prava liudyny // *Yurydychna entsyklopediia* : V 6 t. / redkol.: Yu. S. Shemshuchenko (hol. redkol.) ta in. T. 4.: N – P. Kyiv : Vyd-vo «Ukr. entsyklopediia im. M. P. Bazhana», 2002. S. 710.
14. Tsekalova N. I. Mezhi svobody liudyny i derzhavy. Harantuvannia svobody // *Osnovni prava liudyny: rozuminnia ta vyklyky* : mat-ly mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, m. Kyiv, 10 hrudnia 2019 r. / red. Hrytsenko I. S., Melnyk R. S. ta in. Kyiv : Vyd. dim «Helvetyka», 2019. S. 60-64.

Львова О. Л. Права людини та суспільний інтерес: у пошуках балансу

Сучасні процеси глобалізації певним чином розхитують усталені уявлення про права людини, у зв'язку з чим їх тлумачення та зміст може чи обмежуватися, чи розширюватися всупереч нормативно-правовим актам вищої юридичної сили. Це породжує конфлікт не лише у правовому полі, а й у суспільстві в цілому.

Наголошується, що найбільш ефективною і менш конфліктною стане норма, зміст якої цілісно відображає як суспільний, так і індивідуальний інтерес, норма, в процесі тлумачення і реалізації якої досягається соціальна цінність права. Що це означає? Що правом у розумінні офіційного виразу норм мають стати лише ті їх положення, які забезпечують добробут і розвиток на рівні особистого та загальносуспільного інтересу, гарантують і не порушують права людини.

У статті здійснюється аналіз юридичної практики у контексті пошуку балансу суспільного та приватного інтересу на прикладі конституційного права на освіту.

Як висновок, зазначається, що освіта є і конституційним правом, і обов'язком, і не підлягає жодному обмеженню, і держава має забезпечити доступність освіти для усіх.

Держава в процесі забезпечення суспільного інтересу має застосовувати допустимі правові механізми спонукання особи до реалізації певних норм, наприклад, переконання, а не примус, заохочення, а не загрозу покарання. Інакше це призводитиме до дискримінації у використанні наданих Конституцією прав та можливостей і свободи їх реалізації. А встановлення необхідних обмежень, передбачених міжнародно-правовими документами, мають ґрунтуватися на принципах необхідності, справедливості, законності, рівності прав і свобод.

Ключові слова: права людини, право на освіту, дискримінація, рівність, суспільний інтерес.

Lvova O. L. Human rights and the public interest: in search of balance

Modern processes of globalization in some way shake the established notions of human rights, and therefore their interpretation and content may be limited or expanded contrary to the regulations of the highest legal force. This creates conflict not only in the legal field, but also in society as a whole.

It is emphasized that the most effective and less conflicting will be the norm, the content of which fully reflects both public and individual interest, the norm, in the process of interpretation and implementation of which the social value of law is achieved. What does it mean? That the right in the understanding of the official expression of norms should be only those provisions that ensure the well-being and development at the level of personal and public interest, guarantee and do not violate human rights.

It is noted that the value of the right for the individual is that it is able to meet the human need for freedom and establishes a certain order of its use. The value of law for the whole society is manifested in the fact that the law guarantees security, order and harmonization of social relations, integrity and solidarity of society.

Human rights and freedoms in the state, its interests should not be opposed to the rights and freedoms of others. At the same time, along with universally recognized human rights and freedoms, there are generally recognized restrictions on most of them. This raises the question of the objectively determined need to define boundaries and their criteria in the process of exercising one's rights and freedoms.

An analysis of legal practice in the context of finding a balance of public and private interest on the example of the constitutional right to education.

The conclusion is that education is both a constitutional right and a duty and is not subject to any restrictions, and the state must ensure that education is accessible to all.

In the process of ensuring the public interest, the state should apply permissible legal mechanisms to motivate a person to implement certain norms, such as persuasion, not coercion, encouragement, not the threat of punishment. Otherwise, it will lead to discrimination in the exercise of the rights and opportunities provided by the Constitution and the freedom to exercise them. And the establishment of the necessary restrictions provided by international legal instruments must be based on the principles of necessity, justice, legality, equality of rights and freedoms.

Keywords: human rights, right to education, discrimination, equality, public interest.